

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-4.04>

Шимкова І.В., Камінський В.В.
м. Вінниця, Україна
irina.shym22@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИЧНИХ ПРИЙОМІВ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У тезах розглянуто теоретичні засади розвитку критичного мислення старшокласників у процесі проєктної діяльності на уроках технологій. Уточнено сутність поняття «критичне мислення» в контексті технологічної освітньої галузі. Обґрунтовано класифікацію методичних прийомів розвитку критичного мислення за етапами проєктної діяльності та доведено їх педагогічну доцільність.

Ключові слова: критичне мислення, проєктна діяльність, уроки технологій, старшокласники, методичні прийоми, технологічна освіта.

Abstract. The theses examine the theoretical foundations of critical thinking development in high school students through project-based activities in technology lessons. The essence of the concept of «critical thinking» is clarified in the context of the technological educational branch. The classification of methodological techniques for developing critical thinking according to the stages of project activity is substantiated and their pedagogical expediency is proved.

Keywords: critical thinking, project activity, technology lessons, high school students, methodological techniques, technological education.

Розвиток критичного мислення учнів визначено одним із пріоритетних завдань сучасної школи. Концепція Нової української школи та Державний стандарт профільної середньої освіти (2024) закріплюють критичне мислення як наскрізну компетентність, що має формуватися в межах кожної освітньої галузі [2]. У технологічній освітній галузі це завдання набуває особливого значення, оскільки проєктно-технологічна діяльність за своєю природою передбачає аналіз, оцінювання альтернатив і прийняття обґрунтованих рішень.

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиного підходу до визначення поняття «критичне мислення». С.О. Терно обґрунтував систему взаємопов'язаних положень про властивості, функції та засоби формування критичного мислення [6]. О.В. Белкіна-Ковальчук, Л. Усанова та ін. розглядають його як рефлексивне, усвідомлене, обґрунтоване мислення — «мислення вищого порядку», що передбачає аналіз способів мислення та їх коригування [1; 7]. Для цілей нашого дослідження ми визначаємо критичне мислення старшокласників як здатність самостійно визначати проблему, генерувати й оцінювати варіанти її розв'язання та рефлексувати власні дії в контексті проєктно-технологічної діяльності [5].

Методичні рекомендації МОН щодо викладання технологій у 2024/2025 навчальному році наголошують на практико-орієнтованому характері технологічної освіти і рекомендують активне застосування методу проєктів як основної форми організації навчальної діяльності [3]. Проєктна діяльність є природним середовищем

для розвитку критичного мислення, оскільки кожен її етап передбачає здійснення мисленнєвих операцій вищого порядку за таксономією Блума: аналіз, синтез, оцінювання.

На основі аналізу наукової літератури та специфіки технологічної освіти ми пропонуємо класифікацію методичних прийомів розвитку критичного мислення відповідно до чотирьох етапів проєктної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація методичних прийомів розвитку критичного мислення за етапами проєктної діяльності

Етап проєктної діяльності	Методичні прийоми	Операції за таксономією Блума
1. Організаційно-проблемний	«Мозковий штурм», «Дерево рішень», «Кубування»	Аналіз, синтез
2. Дослідницько-аналітичний	«Таблиця ЗХД», «Читання з позначками», «Діаграма Венна»	Аналіз, оцінювання
3. Конструктивно-технологічний	«Шість капелюхів де Боно», «SWOT-аналіз», «Оцінювання за критеріями»	Оцінювання, синтез
4. Презентаційно-рефлексивний	«Два зірки і побажання», «Сенкан», «Незакінчені речення»	Оцінювання, рефлексія

На організаційно-проблемному етапі (визначення теми і проблеми проєкту) доцільними є прийоми, що активізують аналітичне мислення: «Мозковий штурм», «Дерево рішень», «Кубування». Ці прийоми спонукають учнів генерувати ідеї, виявляти суперечності та формулювати проблему власними словами.

На дослідницько-аналітичному етапі (збір та аналіз інформації) ефективними є прийоми, спрямовані на критичну роботу з джерелами: «Таблиця ЗХД (Знаю — Хочу дізнатися — Дізнався)», «Читання з позначками», «Діаграма Венна». Вони формують уміння відрізняти факт від думки, порівнювати різні точки зору [4].

На конструктивно-технологічному етапі (розробка і виготовлення проєктного виробу) пріоритетними є прийоми прийняття рішень в умовах невизначеності: «Метод шести капелюхів де Боно», «SWOT-аналіз», «Оцінювання за критеріями». Ці прийоми вчать учнів зважувати переваги й недоліки технологічних рішень, обирати оптимальний варіант та обґрунтовувати свій вибір.

На презентаційно-рефлексивному етапі (захист проєкту і рефлексія) ключовими є прийоми, що розвивають здатність до самооцінювання та конструктивної критики: «Два зірки і побажання», «Сенкан», «Незакінчені речення». Вони забезпечують зворотний зв'язок і стимулюють усвідомлення учнями власного навчального досвіду [5].

Важливою теоретичною засадою є розуміння того, що наведені прийоми не є ізольованими техніками, а утворюють цілісну методичну систему. Їх послідовне застосування забезпечує поступовий перехід від репродуктивних до продуктивних мисленнєвих операцій у процесі виконання проєкту. При цьому критичне мислення розвивається не як самоціль, а як інструмент розв'язання реальних технологічних задач — що відповідає компетентнісній парадигмі НУШ.

Запропонована теоретична класифікація є підґрунтям для розроблення конкретного методичного забезпечення — системи завдань і дидактичних матеріалів для уроків технологій у старшій школі. Перспективами подальших досліджень є експериментальна перевірка ефективності означених прийомів та розроблення діагностичного інструментарію для оцінювання рівнів сформованості критичного мислення старшокласників у процесі проєктної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Белкіна-Ковальчук О. В. Роль критичного мислення в сучасній освіті. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 52. С. 219-224.
2. Державний стандарт профільної середньої освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25.07.2024 № 851. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.03.2026).
3. Методичні рекомендації щодо викладання навчального предмета «Технології» у 2024/2025 навчальному році. URL: <https://www.schoolife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-u-2024-2025-navchalnomu-rotsi-navchalnogo-predmeta-tehnologiyi/> (дата звернення: 01.03.2026).
4. Пометун О. Урок, що розвиває критичне мислення: структура і методи. *Нова українська школа*. 2020. URL: <https://nus.org.ua/articles/urok-shho-rozvyvaye-krytychne-myslennya-struktura-i-metody-chastyna-i/> (дата звернення: 01.03.2026).
5. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку). *Нова українська школа*. 2017. URL: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/> (дата звернення: 01.03.2026).
6. Терно С. О. Розвиток критичного мислення старшокласників у процесі навчання історії. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. 275 с.
7. Усанова Л., Усанов І., Штепа О. Формування критичного мислення в системі компетентнісної підготовки фахівців. *Українська професійна освіта*. 2024. № 16. С. 48–55. <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2024.16.314293>
8. Шимкова І.В., Камінський В.В., Рахманов А.А. Дидактичний потенціал проєктної діяльності для формування критичного мислення старшокласників на уроках технологій. *Науковий альманах мистецтва та освіти: збірник наукових праць VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми»* (30 жовтня 2025 р., м. Вінниця) / О.В. Марущак (голова) та ін. [Електронний ресурс]. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2025. Вип. 1. С. 132-135 <https://doi.org/10.31652/3041-1017-SAAE-2025.1.38>